A. SEMİH TULAY

Antik Öyküler

KYME
Aliağa
Manisa
Sipylus Dağı
KHIOS
Sakız Adası
İZMİR
SARDES
Salihli
KOLOPHON
Değirmendere
EFES
Selçuk
Samos (Sisam)
NYSA
Malandras
B. menderes
PRIENE
Mykale
Güllübahçe
MİLET
NYUS
Latmos dağları
HERAKLEIA
Kapikiri
Gine Gayı
Manyas
ASSESOS
DİDYMA-Didim
Akköy
Tekağaç burnu
Poseidona
JASOS
Kiyikislacik
HACIKARNASSOS
Bodrum
KAUNOS

DİDİM, MİLET, PRIENE VE ÇEVRESİNDEN

ANTİK ÖYKÜLER

AHMET SEMİH TULAY
Arkeolog

Didim, Milet, Priene ve Çevresinden
ANTİK ÖYKÜLER
©Ahmet Semih Tulay, 2004
ISBN 975-98467-0-5

semihtulay@mynet.com
0 537 382 65 65

Kapak Resmi : Athena Promakhos figürü
M.Ö. 340 yılına ait bir vazo resmi

Kapak Düzeni & Baskı
CUMHURİYET OFSET
Albayrak Cad. Erkan Sk. No.17
Tel&Fax : (0256) 518 37 35
Söke 2004 (1. Baskı)

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ
I.BÖLÜM GİRİŞ

Mitoloji Nedir?
Mit'lerin Doğuşu
Tanrılar ve Tanrıçalar

II.BÖLÜM ÖYKÜLER

Mitolojik öyküler
Aedon
Brankhos ve Apollon Tapınağı'nın Kuruluşu
Byblis
Didim Adı
Endimiyon ile Selene
Fakir Miletli ve Zeus
Kalamos ve Karpos
Kaunos Aşkı
Milet'in Kuruluşu
Miletos ve Milet'in Kuruluşu
Pandareos
Pegasos ve Bellerophon
Psykhe ve Eros

Diğer öyküler
Antheus
Hermias
Hypsikreon
Iasoslu İhtiyar
Khioslular'ın sonu
Koeranos ve Yunus Balığı
Kymeli'ler
Kyros'un Öyküsü
Maiandros'un Dava Edilmesi
Marsyas
Miletin Başına Gelecekler
Miletin Zaptı
Miletli Adamın Emaneti
Miletli kadınlar
Prieneli Balıkçılar
Prieneli Bias
Prieneli Bias ve Kroisos
Prieneliler'in Dürüstlüğü
Sarpedon
Thales ve Köle Kız
Thales'in Zengin olması
Thrasybulos'un Kurnazlığı

III. SÖZLÜK

IV.SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

ÖNSÖZ

Ege Bölgesi'nin en güzel illerinden birisi olan Aydın, 8007 kilometre karelik bir alanı kapsar ve Denizli, İzmir, Manisa, Muğla İlleriyle komşudur. Batısında Ege Denizi yer alır.

Kent topraklarının bir kısmı, Anadolu'lu Tarihçi Herodot'un "En güzel gökyüzü ve en güzel iklimli yer " olarak tanımladığı İyonya'da kalır. Bir kısım toprakları ise Karya ve Lidya'dadır. Aydın'ı yoğun arkeolojik yerleşimlerden dolayı "Uygarlıklar Merkezi" olarak adlandırmak yanlış olmaz. Aydın İli'nde bir çok antik kent ve merkez vardır. Bunlardan kazı ve araştırma yapılanlar ile ziyaret edilerek görülebilenler ve isimleri bilinenler şunlardır: Akharaka, Afrodisias, Alabanda, Alinda, Amyzon, Aninetos, Antiocheia ad Maeandrum, Assesos, Didyma, Euhippe, Gerga, Gordioteikhos, Harpasa, Magnesia ad Maeandrum, Mastaura, Melie, Milet, Myus, Naulokhos, Nysa, Orthosia, Panionion, Piginda, Plarasa, Priene, Pygela, Pyrrha, Thebai, Tralles. Özellikle bunlardan Afrodisias, Didyma, Milet ve Priene, Anadolu arkeolojisinde olduğu kadar, Dünya arkeolojisinde de çok önemli bir yere sahiptirler. Aydın'da bu arkeolojik merkezlerden başka gün ışığına çıkmayı bekleyen bir çok yer daha vardır.

Bu denli zengin ve yoğun bir arkeolojik potansiyele sahip olan bu toprakların, en güzel öykülere ve mitolojik öykülere de ev sahipliği yapmasından daha doğal bir şey olamaz.

Hiçbir iddiası olmayan bu çalışma, Aydın'ın ilçelerinden sadece Didim ve Söke yörelerinde geçen antik öyküleri (mitolojik öyküler dahil) anlatmaktadır. Bu topraklarda geçen öyküler, Antik Çağ'ın en güzel öyküleri olduğu gibi, aynı zamanda Klasik Mitoloji'nin en güzel mitlerini oluştururlar. Her iki ilçe sahip oldukları dağları, denizi, akarsu ve gölleriyle kısaca tüm doğal güzellikleri ile şaheser öykülerin doğmasını sağlamışlardır. Ayrıca bu iki ilçe topraklarında yer alan Didyma, Milet ve Priene arkeolojinin gözbebekleridir. Bu antik merkezlere ait okuyacağınız öykülerle, bu yörenin, dolayısıyla Anadolu'nun ne denli zengin bir kültüre sahip olduğunu, sevgi denen kavramın hiç değişmediğini, sevginin gerçekten yüce bir duygu olduğunu anlayacaksınız.

Öykülerin daha iyi anlaşılması için, giriş kısmında mitoloji hakkında kısa bir genel bilginin verilmesi, kitap bitiminde ise bir sözlüğün eklenmesi faydalı görülmüştür. Olabildiğince mesleki ve teknik deyimlerden kaçınılmış, isimler özgün şekilde verilmeye çalışılmış, öyküler kısa tutulmuştur.

Gündüzü ve gecesi bir başka güzel olan bu yörede, bir gün fırsatını bulursanız, güneşin denizde kayboluşunu ya da dolunayda ayın, denizi, Samsun (Mykale) Dağı'nı, Beşparmak (Latmos) Dağları'nı gümüşi ışıklarla yıkadığını seyrediniz. Suyun kenarında iseniz, ay ışığının parmaklarınıza değdiğini, avuçlarınızdaki suyun sudan farklı bir nesne olduğunu, aya dokunduğunuzu hissedeceksiniz. Selene'nin yanınızdan geçip, Endimiyon'un yanına doğru süzüldüğünü, havadaki güzel kokudan ve uçuşan saçlarınızdan anlayacaksınız.

Ahmet Semih TULAY
Söke 2004
Arkeolog

I. BÖLÜM GİRİŞ

MİTOLOJİ NEDİR ?

Mitoloji, Grekçe "Mythos" (masal, hikaye, efsane) ve "logos" (söz) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Mit, (Mythos) tanrıların ve tanrısal kahramanların anlatıldığı öykülere denir. Türkçe karşılığı "söylence bilim" olan mitolojinin bazı tanımları şöyledir: MİTOLOJİ: Çok tanrılı dinlerde tanrı ve yarı tanrıların eylemleri ile onların insanlarla ve diğer yaratıklarla ilişkileri konusundaki efsaneler, öyküler, inançlar bütünü. Mitoloji, içinde üretildiği toplumun resim ve heykel sanatlarının konu seçiminde başvurduğu ana kaynaktır. 1

MİTOLOJİ : 1- Antikçağ tanrıları, yarı tanrıları ve kahramanların masalsı tarihi.

2-Bir halka ait mitlerin tümü.

3-Mitlerin, kökenlerinin ve anlamlarının sistemli incelenmesi. 2

Mitoloji eski devirlere ait, genellikle doğa üstü hikayeleri kapsayan bir bilim dalıdır. Bir bilim dalı diyoruz çünkü, mitolojiyi sadece masallar, hikayeler dizisi olarak görmemek lazımdır. Çünkü, bilimsel açıdan mitoloji, arkeolojinin yardımcı kollarından birisidir. Mitoloji bilmeden arkeoloji yapmak mümkün değildir. Heykeltaşlık eserlerini, seramikler, mozaikler ve sikkeler üzerindeki figürleri, sahneleri anlayabilmek için mutlaka mitoloji bilmek gerekir.

Sonuç olarak; mitoloji, insanoğlunun varoluşundan itibaren

(1) Metin Sözen-Uğur Tanyeli, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1972, s. 163.
(2) Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C. XVI, İstanbul, s. 8230, 8231.

hayatı ile ilgili tüm olguları içinde toplayan, arkeoloji biliminin temel taşlarından birisidir diyebiliriz.

Mitolojinin tanrılar ile ilgili bir çok konuyu kapsaması, günah-sevap, öbür dünya gibi öğeleri içermesi açısından dinsel bir yönü de vardır. Mitoloji, hangi toplumun hangi tanrılara taptığını bildirir. Tapınılan tanrılardan ise; toplumun hangi soydan olduğu ortaya çıkar. İnsanları kötülükten sakındırıcı, iyi yola sevk edici öğeleri bakımından da ahlaki bir yönünün de olduğu görülür. Mitoloji özellikle iyi-kötü kavramlarının yanında güzel-çirkin, güçlü-güçsüz kavramlarının üzerine kurulmuştur. Ayrıca mitolojinin ait olduğu toplumun sosyal ve kültürel yaşamını da yansıttığı ve sıkı bağları olduğu görülür.

Mitolojide geçen öykülerin hepsi hayal ürünü değildir. Örneğin, bir çok mitolojide geçen tufan olayının, gerçek olduğu yapılan arkeolojik kazılar sonucu kanıtlanmıştır. Yine yüzyıllardır dilden dile dolaşan Troia ile ilgili öykülerin, gerçek olduğu arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkmıştır. Bu yönden de mitolojinin tarih ve gerçeklik yönü de vardır.

Her ulusun, her insan topluluğunun mitolojisi vardır. Mitolojiler genellikle o toplumun aynası gibidir. Ancak, mitolojilerde daha önce kısaca belirtildiği üzere ortak yönler vardır. Her mitolojide iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik, sevgi-nefret, yenme-yenilme, cennet-cehennem, ödül-ceza gibi kavramlar yer alır. Tüm mitolojiler tanrıların, kainatın ve insanın yaratılış ile başlar. Daha sonra toplumun özelliğine göre çeşitli mitlerle süslenir.

Mitolojilerin en güzeli olarak kabul edilen Klasik Mitoloji, "Grek Mitolojisi" olarak adlandırılmaktadır. Bence, "Anadolu Mitolojisi" olarak adlandırmak daha doğru olacaktır. Çünkü en güzel öyküler, Anadolu'da geçmiştir ya da Anadolu ile ilintili olanlarıdır. Roma Mitolojisi, Grek Mitolojisi'nin bir kopyası durumundadır. Ancak biraz daha geniştir. Bu İmparatorluğun siyasi durumundan kaynaklanmak-

tadır. Romalılar zapt ya da işgal ettikleri ülkelerin, milletlerin tanrı ve tanrıçalarını kabul ederek, hem onlara daha kuvvetle egemen olmuşlar, hem de mitolojilerini dolayısıyla dinlerini genişletmişlerdir. Roma'da ayrıca imparator kültü de önemlidir. Bazı imparator ve imparatoriçeler tanrı gibi tapınım görmüşlerdir. Roma Mitolojisi'nde isimler Latince'dir. Nadir olarak orijinal ismi muhafaza etmişlerdir. Türk ve Hint Mitolojileri en güzel mitolojilerdir. Hitit, Fenike, Mısır, Asur, Sümer, Babil Mitolojilerinin oluşturduğu Mezopotamya Mitolojisi, Mısır, Kelt ve İskandinav mitolojileri de önemli mitolojilerdir.

İnsanın yaratılışı gibi tanrıların da yaratılışları vardır. Mitoloji aynı zamanda bu konuyu da işler. Bir baş tanrı ve eşi etrafında onların çocukları ve kardeşleri olan diğer tanrılar yer alırlar. İkincil, üçüncül tanrılar yanında ölümsüzlüğe erişen insanlar, kahramanlar ve yarı tanrılar bu ailenin üyelerini oluştururlar. M.Ö. 8. yy. da yaşayan ve Theogonia (Tanrıların soyağacı, tanrıların doğuşu) adlı yapıtı mitolojinin en eski kaynaklarından birisi sayılan Batı Anadolu kökenli Hesiodos'a göre; [3] önceleri Khaos (sonsuzluk-boşluk) vardı. Bu boşluktan önce Gaia (toprak ana), sonra ölüler ülkesinin en derin yeri Tartaros, Eros (aşk), Erebos (yer altı karanlığı), Nyks (gece), doğdu. Erebos'la Nyks birleşerek Aitheri (gökyüzü) ve Hemera'yı (gün) meydana getirdiler. Gaia tek başına Uranos'u (gök), Pontos'u (deniz) ve dağları yarattı. Sonra Uranos ve Pontos ile birleşerek, evreni tanrısal varlıklarla doldurdu. Kronos ile Rheia'nın birleşmelerinden Demeter, Hades, Hestia, Hera, Poseidon ve Zeus doğdular. Daha sonra bunlar diğer tanrıları, yarı tanrıları ve kahramanları meydana getirdiler.

(3) Hesiodos'un eserini hazırlarken Babil, Fenike ve Hitit efsanelerinden faydalandığı bilinir. Örneğin, Hititler'in Kumarbi, Fenikeliler'in Sankhuniaton ve Babilliler'in Enuma Eliş efsanelerinden faydalanmıştır.

Medusa Kabartması M.S. 2.yy. Didim Apollon Tapınağı (Foto: S. Tulay)

Poseidon, Hephaistos, Zeus. M.Ö. V.yy. Vazo Resmi

MİT'LERİN DOĞUŞU

Mitolojiyi meydana getiren mit'lerin, yani efsanevi öykülerin doğuşlarına gelince; İnsanoğlu var olduğundan itibaren doğadaki bir takım olayları açıklamakta güçlük çekmiştir. Baş edemediği doğa olayları da buna dahildir. Bu olayları açıklarken, bir yerlere dayanma gereğini duymuştur. Örneğin, bir doğa olayı olan şimşek ve yıldırımı bilimsel olarak açıklayamamış, ama onu gök tanrısının (Zeus) öfkesine dayandırarak işin içinden çıkmıştır. Ayçiçeğinin hep güneşi takip etmesini Güneşe (Apollon) aşık kız öyküsüyle açıklamıştır. Mitler sadece doğa olayları ile ilintili değildirler. Mitler tanrıların yaşamlarıyla ilgili olayları, yarı tanrıları, kahramanları, doğa üstü yaratıkları hatta ölümlü insanları da kapsar.

Mitolojide tanrılar insan şeklinde tanımlanmışlardır. M. Ö. 569-477 yılları arasında Anadolu'da Kolophon'da (İzmir, Değirmendere) yaşayan filozof Kolophon'lu Ksenophanes'in, "atlar bir tanrıya tapsalardı, tanrılarını at şeklinde yaparlardı." diye güzel bir sözü vardır. Antik Çağ insanı, gerçekten tanrılarını kendisine benzetmek ihtiyacını duymuş, kendisi gibi tanımlamıştır. Onların da kendisi gibi yaşadığına inanmıştır. Mitleri incelediğimizde; tanrıların insanlar gibi yaşadıkları görülür. İnsanların yaradılışları gibi tanrıların da yaradılışları vardır. Onlar da yemek yerler, İçerler[4], aşık olurlar evlenirler, çoluk çocukları olur. Bir baş tanrı ve ana tanrıça etrafında çocuklardan ve kardeşlerden oluşan bir aile şeklinde yaşamları vardır. Bazen bu aile içine tanrıların sevgisini kazanan ölümlü insanların karıştıkları da olur. Tanrılar da kızarlar, sevinirler, kıskanırlar, ihanet ederler, kin duyarlar. Özetle tüm insani duygulara sahiptirler. Onları insanlardan farklı kılan birkaç husus vardır. Tanrılar her şeyden önce ölümsüzdürler. Damarlarında kan yerine "ikhor" adı verilen bir sıvı dolaşır. Vücutlarından etrafa çok güzel bir koku yayılır. Hastalanmazlar, yaşlanmazlar. Büyük bir hızla yer ve şekil değiştirebilirler.

(4) Tanrılar ambrosia adı verilen baldan dokuz kat daha tatlı ve çok güzel kokulu bir yiyecekle besleniyorlardı. Bunu yiyenler ölümsüz oluyorlardı. Tanrılar nektar (abı-hayat, ölümsüzlük suyu) adı verilen bir içeceği içiyorlardı.

Mitolojiyi oluşturan mitler toplumların din, aile yapısı, siyasi hayatına hatta sanatına etki eder ve onları yönlendirir.

Bazı mitler zamanla diğer ulusların mitleri ile kaynaşarak evrensel bir hal alır ve insanlığın ortak malı haline gelirler. Yine mitolojilerdeki ortak mitlerin, semavi dinlerde de yer aldığı olur. Örneğin, ilk insanın çamurdan yaradılışı ve Tufan olayında olduğu gibi. Klasik mitolojiye göre, Prometheus, ilk insanı balçıktan yaratmıştır. Sümer mitolojisinde Tanrı Ea, insanı çamurdan yaratmıştır. Avustralya yerlileri tabiat üstü bir varlığın, insanı çamurdan yarattığını söylerler. Tevrat'ta Tekvin bölümünde Adem'in topraktan yaratıldığı belirtilir. Kuran-ı Kerim'de de Hicr Suresi 33. ayette, Sad Suresi 71, 72. ayetlerinde, Saffat Suresi 11. ayette ve Mi'minün Suresi 12. ayetlerinde insanın topraktan, çamurdan yaratıldığı belirtilir.

Tufan olayı ise; En eski olarak Sümerlerde görülür. Bir sava göre tufan olayı Sümerlerden alınmıştır. [5] Sümer Mitolojisi'nde Utnapiştim, tufan olayını yaşayan kişidir. Klasik Mitolojide tufan olayında Deukalion ve karısı Pyrrha yer alırlar. Tevrat'ta Tekvin bölümünde tufan ile ilgili bilgiler vardır. Kuran-ı Kerim'de de Nuh ve Hut surelerinde Nuh Peygamber ve tufanla ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Zeus, İris, Hera. M.Ö.5.yy. Vazo Resmi

(5) Gılgameş Destanı, Çev. Mustafa Ramazanoğlu, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993, s. 14.

TANRILAR VE TANRIÇALAR

TANRI ADI	LATİNCESİ	İŞİ	KUTSAL HAYVANI/EŞYASI	BURCU
Zeus	Jupiter	Gök tanrısı, baş tanrı	Kartal, Yıldırım	Aslan
Hera	Juno	Evlilik tanrıçası	Tavus kuşu	Kova
Poseidon	Neptun	Deniz tanrısı	Üç çatallı asa	Balık
Apollon	Apollo, Phobios	ışık, müzik, fal	Üç ayaklı kazan, lir	İkizler
Artemis	Diana	Ay, av, namus	Köpek	Yay
Athena	Minerva	Zeka, akıl	Baykuş	Koç
Afrodit	Venus	Aşk, güzellik	Güvercin	Boğa
Ares	Mars	Savaş	Dişi kurt	Akrep
Demeter	Ceres	Ürün ve hasat	Sepet	Başak
Hestia	Vesta	Ocak tanrısı	Lamba	Oğlak
Hephaistos	Vulcan	Demircilik	Başlık, örs	Terazi
Hermes	Mercury	Haberci, ticaret	Yılanlı asa	Yengeç

Yukarıda isimleri ve görevleri belirtilen bu tanrı ve tanrıçalar en önemli tanrılardır. Bunlar Olympos Dağının zirvesinde oturuyorlardı. Olympos, Yunanistan'da Teselya ile Makedonya arasında yer alan sıra dağların en yüksek zirvesine verilen isimdir. Anadolu'da da Olympos adını taşıyan dağlar vardır. Örneğin, Bursa'daki Uludağ, Antalya'da yanartaşın bulunduğu Çıralıdağ ile daha birkaç dağ Olympos adını taşırlar. Olympos'da oturan tanrılar kendilerine ait görevleri yapıyorlar ve hep bir arada eğleniyorlardı. Bu on iki tanrıdan başka bir çok tanrı vardır. Örneğin Bağcılık ve şarap tanrısı Dionysos (Bacchus) sonradan Olympos'a katılmıştır. Zeus ve Poseidon'un kardeşi olan Hades (Pluton) yeraltı tanrısı olduğu için öbür tanrıların

yanında değildi. Kybele, ana tanrıça olup, Anadolu'ludur. Esasında Apollon da bir Anadolu tanrısı olup, Hitit metinlerinde Apulunias olarak adlandırılmaktadır. Asklepios ve kızı Hygeia sağlık tanrılarıdır.

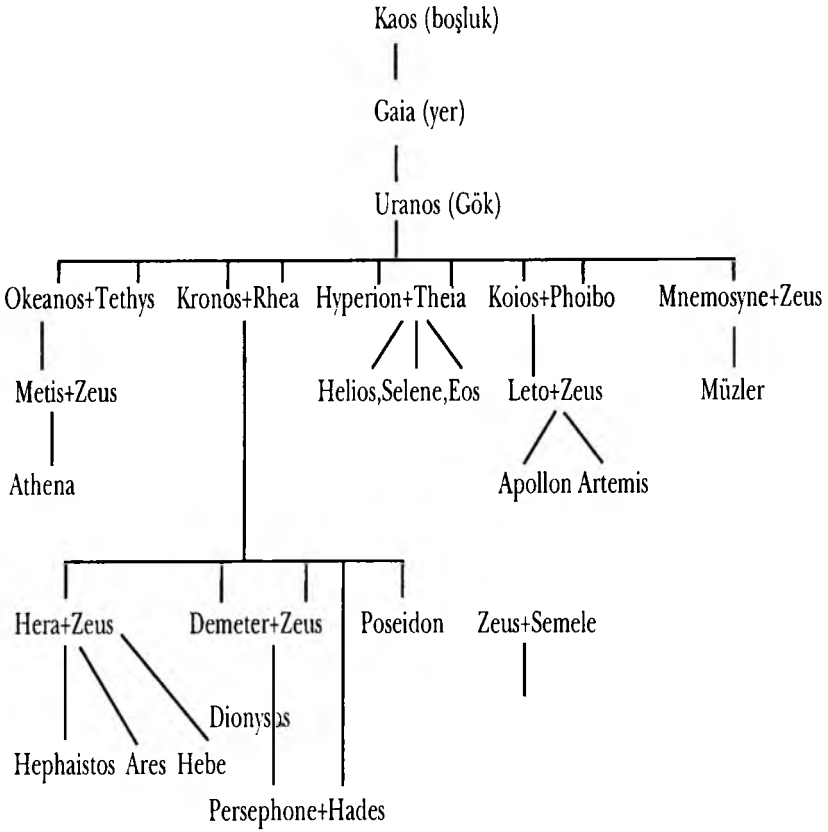
Mitolojide, ikinci derecede tanrılar, yarı tanrı, kahraman, doğa üstü yaratık, bazı kişilikler de bulunur. Örneğin, Herakles, Perseus çok tanınmış kahramanlardır. Eros (Amor) aşkı temsil eder, Müzler (Musalar) esin perileri güzel sanatlarla ilgilidirler. Medusa kadın şeklinde çirkin bir yaratıktır. Nike (Victoria) zaferi temsil eder.

Yarı insan yarı hayvan olan yaratıklar da mitolojide yer alırlar. Sphinks, Triton, Kentaur'lar, Harpyi'ler, Satyr'ler, Siren'ler bunlara örnektirler. Griffon gibi bir kaç hayvanın birleşmesinden meydana gelen doğa üstü yaratıklar da vardır. Esas konumuz mitoloji olmadığı için daha fazla detaya girmiyoruz.

Griffon kabartması M.S.2.yy. Didim Apollon Tapınağı (Foto: S. Tulay)

TANRILAR AİLESİ (*)

(*) Lexion der Antiken Mythen und Gestalten adlı eserden alınmıştır.

TANRILARA AİT TAPINAKLAR VE KÜLTLER (*)

Afrodit	Milet
Apollon	Didim, Milet, Myus
Artemis	Didim, Milet
Asklepios	Milet, Priene
Athena	Assesos, Milet, Naulochos, Priene
Dionysos	Milet, Myus
Demeter	Milet, Priene
Hera	Priene
Kybele	Priene
Poseidon	Didim, Myus, Panionion
Serapis	Milet, Priene
Zeus	Didim, Milet, Priene (?)
Mısır tanrıları	Priene

Milet Athena Tapınağı

(*) Sadece Didim ve Söke yöresi alınmıştır.

ÖYKÜLER

MİTOLOJİK ÖYKÜLER

AEDON (Bülbül)

Aedon, Milet'li Pandareos'un kızı olup, Araba yapımcısı Polytekhnos'un eşidir.

Kocasıyla birlikte Kolophon (İzmir, Değirmendere)'de rahat bir yaşam sürerlerken, bir oğulları olur. İsmini İtys koyarlar. Doğan çocuklarından ve aile mutluluklarından öyle bir gurura kapılırlar ki;Zeus ve Hera'dan daha mutlu olduklarını söylemeye başlarlar. Bunun üzerine Hera, kavga ve nifak tanrıçası Eris'i görevlendirir. Karı koca birbirleriyle ellerindeki işi kimin daha çabuk bitireceği konusunda iddiaya tutuşurlar. Yenilen yenene bir hizmetçi hediye edecektir. Yarışma başlar. Erkek araba yapmakta, kadın kumaş dokumaktadır. Yarışmayı kadın kazanır. Polytekhnos, Efes'e hizmetçi almak için gider. Efes'te bulunan Aedon'un kızkardeşini Khelidon'u kandırır, yola çıkarlar. Yolda kıza sahip olur. Dilini ve saçlarını keserek onu köle kılığına sokar ve kızkardeşine hiçbir şey anlatmamasını, yoksa öldüreceğini söyler.

Bir zaman sonra Aedon, kendisine köle diye getirilenin kızkardeşi olduğunu anlar. Kocasından intikam almak için, biricik çocukları İtys'i öldürerek, pişirir ve kocasına yedirir. İşin farkına varan adam iki kardeşi öldürecekken Zeus araya girer, Aedon'u bülbül, kızkardeşi Khelidon'u ise kırlangıç şekline sokarak onları kurtarır.

Bu konu ile ilgili birisi Atina, diğeri Odysseia'da geçen iki öykü daha vardır.

M.Ö.V.yy. Vazo Resmi

BRANKHOS ve APOLLON TAPINAĞI'NIN KURULUŞU

Brankhos, bugünkü Didim yöresinde çobanlık yapan, Milet'li yakışıklı bir gençti. Bakmayın siz onun çobanlık yaptığına, aslında asil bir aileden geliyordu. Annesi ona hamile iken, bir gece rüyasında güneş ışığının boğazından girip, karnından çıktığını görmüş, bilicilere danışmıştı. Bilicilerin doğacak çocuğa "boğaz" anlamına gelen Brankhos isminin verilmesinin uygun olacağını söylemeleri üzerine bu adı vermişti. Brankhos bir görüşe göre de "kısık ses, derinden gelen ses" anlamındadır. Kanımca bilicilik ile ilgilidir. Her ne ise; Brankhos, bir gün dağda sürülerini otlatırken, Tanrı Apollon Onu gördü. Kendine benzettiği ve çok hoşlandığı bu delikanlıya bilicilik sanatını öğretti.

Biliciliğin sırlarına ulaşan Brankhos, Tanrı Apollon adına öteden beri bilinen ve kutsal sayılan, bugünkü tapınağın yerinde bir tapınak inşa etti. Bu tapınak zamanla Antik Dünya'nın en tanınmış bilicilik merkezlerinden birisi haline geldi. Tapınağın kurulduğu yerde çok eskilerden beri, Apollon'un kutsal ağacı olan defne ağaçlarından oluşan bir koruluk, pınar ve bir kuyu vardı. Brankhos, kurduğu tapınağın yöneticiliğini yaptı. Sonra Onun soyundan gelenler "Brankhoslar" adıyla birkaç yüzyıl bu görevi devam ettirdiler. Didyma'nın adı da bir dönem "Brankhidai" olarak adlandırıldı.

Brankhid heykeli M.Ö.6.yy. Milet Müzesi. (Foto: S. Tulay)

BYBLİS

Menderes Nehir tanrısı Maiandros'un kızı Kyane ile Miletos'un ikiz çocuklarından, kız olanı. Apollon'un torunu. Byblis "mavi, koyu mavi" anlamındadır. Çok güzel bir kız olan Byblis, ikiz kardeşi olan Kaunos'u anlatılmaz bir sevgi ile sever. Yıllar geçtikçe bu sevginin, kardeş sevgisinden öteye bambaşka bir sevgi olduğunu anlar. Onun sevgisi bir kardeşe duyulacak sevgi değildir. Değildir ama, sevgisini saklayamaz, önleyemez. Bir mektupla kardeşine sevgisini açar. Bu yanlış sevgiye öfkelenen Kaunos, memleketi Milet'i terk eder. Likya ile Karya sınırında kendi adını taşıyan Kaunos (bugünkü Köyceğiz) yakında, Kenti'ni kurar ve Milet'e bir daha geri dönmez.

Büyük bir acıya ve ümitsizliğe kapılan Byblis, deli divane gibi yollara düşer, yıllarca tüm Anadolu'yu gezer. Sonunda yüksek bir kayadan kendini atarak hayatına son verir. Ona acıyan Nymphalar (su perileri) Onu bir pınara çevirirler. Derler ki; bugün bile bu pınardan su çıkmaktadır, çıkan sular ise Byblis'in göz yaşlarıdır.

Antik dönem yazarlarından Pausanias Milet kenti yakınlarında "Byblis Pınarı" adı verilen bir su kaynağının olduğundan bahseder.

Byblis

DİDİM ADI

Günümüzden yaklaşık 2500 yıl önce, Apollon Tapmağı'nın bugünkü yerinde, kutsal sayılan defne ağaçlarından oluşan bir koruluk, bir su kaynağı ve bir kuyu vardı. Bu koruluk kutsal idi. Çünkü derler ki; Keos ile Pheobe (parıltı)'nin kızları olan Leto (karanlık gece), çok güzel bir kızdı. Gök tanrısı Zeus Onu görünce vuruldu. Leto da gök Tanrısından hoşlanmıştı. Onun sevgisini karşılıksız bırakmadı. Burada Onunla sevişerek, ikiz çocukları Apollon ve Artemis'e hamile kaldı. Bu nedenle bu koruluk hem Apollon hem de Artemis için kutsal bir yerdi. Apolon'un biliciliğin sırlarını öğrettiği Brankhos, ilk tapınağı burada inşa etmiştir. Bu ikiz tanrıdan dolayı, onların anısına bu yöreye "ikiz kardeş" anlamına gelen Didyma-Didim adı verildi. Bu isimin ikiz anlamına gelen "Didymos" sözcüğünden türediği kabul edilir.

Didim'de Apollon tapınağı'ndan başka kutsal alanda Artemis Kutsal Alanı ve Tapınağı bulunmaktadır. Bu alanların tamamına "Didymaion" adı verilir.

Zeuz ve Leto. Leto'nun kucağında Apollon ve Artemis. Vazo Resmi. British Museum

ENDİMİYON İLE SELENE

Bir tanrıçanın ölümlü bir insana olan sevgisini anlatan bu güzel öykü, günümüzde Bafa Gölü'nün kenarında yer alan Beşparmak (Latmos) Dağları'nda geçmiştir. Ayın dolunay zamanlarında, bu bölgede mehtaba doyum olmaz. Bafa Gölü gümüş bir tepsiye dönüşür. Ay dağların üstünde gümüş bir top gibi asılıdır. Aşağıya süzülen ışıkları adeta bir müziktir. Saatlerce ay ışığının, dağların ve göl sularının uyumuna doyamazsınız. Böyle bir manzara acaba bir başka yerde var mıdır? Sanmıyorum. Bu Dünya'nın en güzel manzarası binlerce yıldır tekrarlanmaktadır. O çağlardaki insanlar da bu güzel manzaranın farkına varmışlardır. İnsan ne kadar ilkel olursa olsun, içinde hep sevgi olmuştur. Sevgi sevgidir. İlkeli moderni mi olur? İşte bu doyumsuz manzara ilahi bir olay olarak yorumlanarak, Klasik Mitoloji'nin en güzel öykülerinden birisi yaratılmıştır. Bu tertemiz ve en masum sevgilerden birisidir. Selene aslında ay tanrıçasıdır. Eos (şafak) ve Helios (güneş)'in kızkardeşleridir. Bazı kaynaklara göre ise, Selene Artemis'tir. Artemis üç kişiliklidir. Bereket ve av tanrıçası Artemis, ay tanrıçası Selene ve yeraltı tanrıçası Hekate. Bazen Artemis'in Selene kimliğine büründüğü kabul edilir.

Endimiyon, ölümlü bir insandır. Kral Aethlios'un oğludur. İsmi "dalmak, uyumak" anlamındadir. Çobanlık yapmaktadır. Antik çağda çobanlık kutsal bir meslektir. Her tanrısal olayda bir çoban vardır. Peygamberlerin çoğu da çobandır. İda (Kaz) Dağı'nda tanrıçalar arasında yapılan güzellik yarışmasının hakemi de Kral oğlu çoban Paris'tir. Neyse biz gelelim esas konumuza.

Endimiyon, genç ve çok yakışıklı idi. Bir gün yakışıklılığının ve gençliğinin bozulmaması için tanrılara yakardı. Gök Tanrısı Zeus, Onun dileğini kabul etti ve sonsuzluğa değin uyuttu. Bugün Bafa Gölü kenarında yer alan, Herakleia (Kapıkırı) Antik Kenti kalıntıları içinde "Endimiyon Mezarı" olarak adlandırılan bir yer vardır.

Endimiyon, uykusunda bile çok güzeldi. Bir gece Selene Onu gördü. Tanrıça hiç bu kadar güzel bir ölümlü görmemişti. Sanki bir tanrıydı. Hatta bazı tanrılardan bile güzeldi. Ona vuruldu. Saatlerce onu seyretti. Saçlarını okşadı. Şafak sökmeye yakın gitme zamanı gelince; istemeye, istemeye yanından ayrıldı. Selene, ondan sonra her gece ışıklarını süze, süze Bafa Gölü kıyısındaki Beşparmak Dağları'na inmeye başladı. Halen inmeye devam etmektedir. Bir dolunayda Beşparmak Dağları'nı seyrediniz. Manzaranın güzelliğinden, bu öykünün gerçek olduğuna inanacaksınız. Eskiden insanlar, ayın bulutların arasına girdiğinde ya da gözükmediği gecelerde Selene'nin Endimiyon'un Mağarası'nda gecelediğine inanırlardı.

Endimiyon. G.F. Guercino tablosu. Roma

FAKİR MİLETLİ ve ZEUS

Günün birinde fakir bir Miletli ile Gök tanrısı Zeus, Milet agorasında bir konu üzerinde tartışıyorlarmış. Her ikisi de söylediğinin doğru olduğu iddiasında. Hiç biri de pes etmiyor geri çekilmiyormuş. Esasında bir ölümlü ile bir tanrının hele, hele bir baş tanrının tartışması görülmüş duyulmuş değilmiş, fakat Milet Kenti, ***"filozoflar kenti"***, özgür düşüncenin başladığı, pozitif bilimlerin temellerinin atıldığı bir kent idi. İnsanlar doğa olaylarını sorguluyorlardı. Bu nedenle böyle bir tartışmayı yadırgamamak gerekir.

Tartışma uzadıkça uzamış. Bizim baldırı çıplak Miletli'nin umurunda değil, baş tanrı kızacak diye. Az zaman sonra, gök gürültüsü gibi bir sesle Zeus, Miletli'ye *"Bana bak ! kafamı kızdırma, şimdi seni yıldırımımla yakar kül ederim."* demiş. Bizimkisi hiç istifini bozmamış. Omuzlarını kaldırıp indirmiş, sonra da elini şöyle bir sallayıp, *"Ey koca Zeus, bu öfkenle haksızlığını çok güzel kanıtlamış oldun. Şimdi iddiayı kaybettin hadi yoluna!"* deyivermiş.

Zeus (Vazo Resmi)

Vazo Resmi

KALAMOS ve KARPOS

(Kamış ve karpuz)

Kalamos, Menderes Nehir Tanrısı'nın Oğlu'dur. Zephyros'un oğlu Karpos'la çok iyi arkadaş idiler. Günlerden sıcak bir yaz günü, iki genç Menderes Nehiri'nde yüzüp, şakalaşıyorlardı. Birden bir yüzme yarışına girdiler. Öyle bir inat yarış oldu ki, saatlerce yüzmelerine karşın yenişemediler. Ama birden, Karpos bitkin düştü ve boğuldu. Arkadaşının ölümüne inanamayan ve çok üzülen Kalamos, saatlerce arkadaşının başında bekledi, ağladı, gözyaşı döktü. Yapacak bir şey yoktu.

Kalamos, yemeden içmeden kesildi. Hayatın bir anlamı kalmamıştı. Acısından eridi bir çöpe döndü. Sonunda Tanrılar bu iki gence acıdılar. Kalamos, nehir kenarındaki kamış oldu. Karpos ise; hepimizin çok sevdiği bir yaz meyvesi olan karpuza dönüştü.

Maiandros - Büyük Menderes Nehri. (Foto: S. Tulay)

KAUNOS AŞKI

Kaunos, günümüzde Dalyan Çayı ağzında bir antik kenttir. Bugünkü Köyceğiz yakınında yer alır. Bu kentin kuruluşu Milet ile ilintilidir.

Miletos, Tanrı Apollon ile Girit Kralı Minos'un kızı, Deione de denilen Akakallis'in oğullarıdır. Miletos, Girit'ten kaçtıktan sonra, Anadolu'ya gelerek, deniz kıyısında kendi adını taşıyan Milet şehrini kurar. Sonra Büyük Menderes Nehir tanrısı Maiandros'un kızı Kyane ile evlenir. İkiz çocukları olur. Erkek Kaunos ve kız Byblis. Her ikisi de Dünya'nın en güzel çocuklarıdır. Büyüdükçe daha da güzelleşirler. Kaunos, tam bir erkek güzeli, Byblis ise mavi gözlü bir peridir adeta.

Byblis, kardeşine büyük bir sevgi ile bağlıdır. Yıllar geçtikçe bu sevginin kardeş sevgisi olmadığını anlar. Dayanamaz kardeşine bir mektupla açılır. Böyle bir sevgiyi kabullenemeyen Kaunos, memleketini terk ederek uzaklara gider, Kaunos kentini kurar. Byblis yollara düşer. Bir müddet sonra ölür ve bir pınara dönüşür.

Eskiden olduğu gibi, günümüzde de mutsuz ve çaresi olmayan aşklara **"Kaunos Aşkı"** adı verilmektedir.

Kaunos ve Byblis

MİLET'İN KURULUŞU

Antik çağın en önemli liman kentlerinden, bilim ve kültür merkezi Milet'in bir başka kuruluş öyküsü de şöyledir; Atina Kralı Kodros'un oğlu Neleus, yeni bir kenti nasıl ve nerede kuracağı konusunda tanrılara danışır. Tanrılar ona yeni kentini bir kızın suyu toprakla karıştırdığı yerde kurmasını öğütlediler.

Neleus, yollara düştü. Yeni kenti kurmak için diyar, diyar gezmeye başladı. Anadolu'ya geldi. Batı Anadolu'da Menderes Nehiri kenarında genç bir kızın suyu, toprakla karıştırdığını gördü. Heyecanla ona ne yaptığını ve kim olduğunu sordu. Kız, isminin Kaeira olduğunu ve babasıyla birlikte çömlek imal ederek geçindiklerini söyledi. Tanrıların buyruğunu hatırlayan Neleus, aradığı yeri bulmuştu artık. Yeni kenti olan Milet'i burada kurdu.

Milet kentinin üç boyutlu resmi

MİLETOS ve MİLET'İN KURULUŞU

Kral Minos M.Ö.V.yy. Vazosu.
Atina Milli Müzesi

Girit Kralı Minos'un Kızı Akakallis (Deione), Tanrı Apollon'a gönül verdi. Ondan Amphimemis, Garamas ve Miletos adında üç oğlu oldu. Akakallis Babası Kral Minos'un korkusundan oğlu Miletos'u ormana bıraktı. Tanrı Apollon oğlunu kurtlara emanet etti. Miletos'u kurtlar beslediler. Bir müddet sonra çobanlar Onu bularak yanlarına aldılar ve evlat edindiler. Yıllar sonra Miletos, çok yakışıklı, güçlü kuvvetli bir delikanlı oldu. Onun zekiliği, yakışıklılığı ve davranışları dedesi Minos'un dikkatini çekti. Daha önce Onu öldürememişti ama şimdi öldürmeliydi. Bunu sezen Miletos, Anadolu'ya kaçtı. Menderes nehirinin yakınında deniz kıyısında Milet kentini kurdu. Menderes nehir tanrısının kızı ile evlendi.

Esasında bu öykü, Girit adası ile Anadolu'nun ilişkilerini anlatmaktadır. Yapılan bilimsel kazılar sonucu Anadolu'nun Girit Adası ile bir takım sıkı ilişkilerin olduğu kanıtlanmıştır. Ayrıca, günümüzde Girit Adası'nda da Miletos adlı bir kent bulunmaktadır.

PANDAREOS

Milet'li Merops'un oğlu olan Pandareos, Girit'te Zeus Tapınağı'nda saklanan altın köpeği çalarak, Anadolu'ya getirdi ve Sipylus (Manisa)Dağı'nda Tantalos'a emanet olarak teslim etti. Bir müddet sonra emanetini almaya gittiğinde, Tantalos inkar ederek emaneti geri vermedi.

Zeus, altın köpeğini çalan bu Miletli adamı ve emaneti vermeyen Tantalos'u Manisa Dağı'nda birer kayaya çevirdi. Pandareos'un Aedon, Kleothera ve Meropa adlı üç kızı vardı. sahipsiz kalan bu üç kıza Afrodit, Artemis, Athena ve Hera acıyarak sahip çıktılar ama, kendileri güzel olmalarına karşın, şansları yaver gitmedi. bunlardan Aedon'un başına gelenler Aedon öyküsünde anlatılmıştır.

Vazo Resmi. M.Ö. V.yy.

PEGASOS ve BELLEROPHON

Bellerophon, bir gün gökyüzünde kanatlı bir atın uçtuğunu gördü. Onu yakalayabilmek için uzun bir zaman koşturup durdu. Bir gün yorgunluktan perişan bir halde Mykale (Samsun) Dağı eteklerinde bir ağacın altında uyuyup kalmıştı. Uykusunda tanrıça Athena elindeki gemi uzatarak "Ey Bellerophon çok istediğin Pegasos'u ancak, bu gemle yakalayabilirsin. Bunu al ve istediğine sahip ol." dedi. Heyecanla uyanan Bellerophon bir rüya gördüğünü anladı. Ama elinde gerçek bir gem vardı. İşin şaşılacak yanı Pegasos da az ötesinde su içiyordu. Yavaşça ona yaklaştı. Kalbi küt, küt atıyordu. Korkuyordu. Ya kanatlanıp kaçarsa. Ama at uysalca başını ona uzattı. İstediğine kavuşmuştu. Onunla bir çok kahramanlıklar gösterdi.

Pegasos. Afrodisias. M.S. 2.yy. (Foto: S. Tulay)

Bugün Samsun Dağları'nda yabani at sürüleri dolaşmaktadır. Kim bilir belki Pegasos'un torunlarıdır.

Bu öyküye benzer bir öykü Yunanistan'da da geçmiştir.

PSYKHE ve EROS (Can ve Sevgi)

Antik çağ'ın en güzel öykülerinden birisi olan bu öykü, gerek Antik Çağ'da, gerekse Orta çağ'da bir çok sanatçıya konu olmuştur.

Geçmiş zamanlarda Milet Kenti Kralı'nın üç tane güzel kızı varmış. Hepsi güzelmiş ama, en küçükleri Psykhe (can) çok daha güzelmiş. O kadar güzel ve iyi bir kızmış ki, bir müddet sonra insanlar onun bir tanrıça olduğuna inanmaya başlamışlar. Onu kutsamaya başlamışlar. Öyle ki; güzellik ve aşk tanrıçası Afrodit'e tapınılmaz olmuş. Buna müthiş kızan tanrıça hemen oğlu aşk meleği Eros'u çağırmış. Bu haddini bilmez genç kızı aşk oklarıyla, bir canavara aşık etmesini söylemiş. İnsanlar onun oklarıyla aşık oluyorlarmış çünkü.

Bu arada ablaları evlendiği halde Psykhe evde kalmış. Çünkü bu kadar güzel bir kızla evlenmeyi hiç kimse göze alamıyor, onun bir tanrı ile evleneceğine inanıyorlarmış. Bu nedenle kız evlenememiş. Onun bu durumuna çok üzülen babası, biliciye danışmak için Didim Apollon Tapınağı'na gitmiş. Aldığı yanıtta kıza düğün giysilerini giydirerek, Mykale (Samsun) Dağı'nda bir kaya üstüne oturtmaları ve kocası olacak yaratığın gece gelerek, onu alıp götüreceği bildirilmiş. Babası ve kent halkı büyük bir üzüntü içinde yola koyulmuşlar. Alay sanki gelin alayı değil de, cenaze alayı gibiymiş. Ellerinden bir şey gelmiyormuş. Apollon'a karşı koymak kimin haddine. Güzeller güzeli kızı kayanını üstüne koymuşlar. Karanlık basmış, gecenin bir saatinde hafif bir yel esmiş, bir bulut gelip kızı sarmalayıp kaybolmuş.

Eros Kabartması. M.S. 2.yy. Milet Tiyatrosu'ndan. (Foto: S. Tulay)

Sabah gözünü açan kız, bir sarayda olduğunu görmüş. Her taraf cennet gibiymiş. Her istediği anında yerine getiriliyormuş. Kocası ortalıkta yokmuş. Gece karanlık bastığında yatağına uzanmış. Biraz sonra kocası gelmiş. Ortalık zifiri karanlık olduğu için görememiş, ama onun normal bir insan gibi olduğunu anlamış. Kocasının yüzünü asla göremese de biri birlerini çok sevmişler. Eşi sadece geceleri yanına geliyor, ortalık aydınlanmaya yakın kayboluyormuş. Aradan günler geçmiş. Kent halkı, güzel kızın canavar tarafından parçalandığına inandıkları için yas tutuyorlarmış. Arada kız kardeşleri ve sevenleri bırakıldığı kayanın yanına gidip ağlıyorlarmış.

Bir zaman sonra kız, kocasına yaşadığını insanlara göstermek istediğini ve ailesini çok özlediğini söyleyip, evine gitmek için izin istemiş. Kocası kabul etmiş. Karşılarında kızı sapasağlam gören ailesi ve kent halkı bayram etmişler. Kız ablalarını sarayına getirerek konuk etmiş. Onlara değerli hediyeler vermiş. Küçük kardeşlerinin yaşantılarını gören iki abla, kıskançlıktan çatlayacak hale gelmişler. Her geliş gidişlerinde kıza mutlaka kocasının yüzünü görmesi gerektiğini söylemeye başlamışlar. Hatta hamile olan küçük kıza çocuğunun bir canavar olacağını söylemişler. Eğer kocası canavar ise, mutlaka öldürmesi gerektiğini de söylemeye başlamışlar. Bütün bunların etkisinde kalan kız, gündüzden bir kama ile bir kandil temin edip, geceyi beklemiş. Gece kocası gelip yatağa yatmış. Kız kamayı eline alıp, kandili yakmış. O anda şaşırmış. Yatakta dünyanın en güzel erkeği Eros uyuyormuş. Seyre koyulmuş. Nasıl olmuşsa kandilden bir damla zeytinyağı Eros'un omuzuna damlamış. Hemen uyanan Eros çok kızmış, " Annem oklarımla seni bir canavara aşık etmemi söylemişti. Ben ise seni görünce oklarımı kendime sapladım. Seni sevdim. Karım yaptım. ama sen bütün bunlara layık değilmişsin " demiş ve kanat çarparak oradan uzaklaşmış. Bir anda her şey yok olmuş ve kız kendini kuru bir toprak üzerinde bulmuş.

Eşini ve her şeyini kaybeden kız çok pişman olmuş. Kaynanası Afrodit'e kendisini affetmesi ve kocasıyla barıştırması için yalvarmış. Afrodit onu sınavdan geçireceğini, kazanırsa affedeceğini söylemiş. Çünkü hala kin duyuyormuş. Sınav başlamış. Kızı bir odaya koymuşlar. Birer çuval içinde buğday, arpa, susam ve haşhaş getirip hepsini karıştırmışlar ve sabaha değin bunları ayrı, ayrı çuvala koymasını söyleyerek, kapıyı kilitleyip gitmişler. Her şeyin sonunun geldiğini dü-

şünen kız, ağlamaya başlamış. O anda incecik bir ses **"Ağlama güzel kız, biz sana yardım ederiz."** demiş. Konuşan bir karınca imiş. Sabaha kadar binlerce karınca tüm hububatı ayırmışlar. Sabahleyin odanın kapısını açan Tanrıça şaşkına dönmüş. Bir şey söyleyememiş. Ona yeni bir görev vermiş. Birer canavar olan karşıdaki koyunların altın yünlerinden getirmesini istemiş. Kız tam karşıya geçecek iken bir kamış dile gelip, karşıya geçmemesini, koyunların akşama bu tarafa geleceklerini, o zaman çalılara takılan yünlerini toplamasını söylemiş. Kız denileni yapmış ve altın yünleri Afrodit'e vermiş. Afrodit bu işe çok kızmış, fakat bir şey söylememiş. Kız her işin içinden çıkıyormuş. Tanrıça, bu sefer yeni bir iş olarak dağdaki kaynaktan testiyi doldurmasını istemiş. Kaynakta bir canavar varmış. Bu sefer Ona Zeus'un kartalı yardım etmiş. Testiyi o doldurmuş. Afrodit son olarak ona yer altına inerek Persephone'nin makyaj kutusunu getirmesini söylemiş. Ona bir kartal Hierapolis (Pamukkale)'deki Hades'in girişini göstermiş. Kız gidip kutuyu almış. Yolda kutuyu açınca derin bir uykuya dalmış. Artık dayanamayan Eros onun yardımına koşmuş. Onu kucaklayıp sarayına getirmiş ve Annesine isyan etmiş. Bu kadar sınama yeter demiş. Afrodit'in de yüreği yumuşamış. Ne de olsa o aşk tanrıçasıydı. Böyle bir sevgiye dayanamazdı. Gelinini af etmiş. Sevgi ve can sonsuzluğa değin bir daha ayrılmamak üzere biri birlerine kavuşmuşlar.

Eros ve Psykhe. Antakya Müzesi (Mozayik)

ANTHEUS

Vazo Resmi

Halikarnassos (Bodrum)'lubir genç olan Antheus, Kral soyundan idi. Milet Tiran'ı Phobios'un sarayında konuk olarak bulunurken, Tiran'ın karısının hoşuna gider. Kadın delikanlıyı yoldan çıkarmaya çalışır ama karşılık görmez. Delikanlı böyle bir şeyi ya konukluğa yakıştıramadığı ya da korkusundan karşılıksız bırakır.

Geri çevrilmeyi hazmedemeyen kadın, delikanlıya bir oyun düzenler. Derin bir kuyuya altın bir tas atıp, düşürdüğünü söyleyerek çıkarmasını ister. Delikanlı kuyunun dibine indiğinde de büyükçe bir taş atıp, onu öldürür. Sonra büyük bir pişmanlık ve vicdan azabı duyar ve dayanamayarak kendini asarak hayatına son verir.

HERMİAS

Hermias, Bugün Akbük Beldesi'nin hemen yakınlarında yer alan ve kurulmasında Miletliler'in yardım ettiği Iasos (Kıyıkışlacık) Antik Kenti'nde yaşamış bir delikanlıdır. Oradaki bütün gençler gibi, O da gimnazyumda spor yapıyor ve gelenek üzerine denizde yıkanıyordu.

İşte böyle bir günde bir yunus balığı ortaya çıktı. Hermias ona tutundu. Yunus Hermias'ı çok uzaklara götürüp sonra geri getirdi. Bu günlerce sürdü. Bir balıkla bir insan dost olmuşlardı. Bu olay her tarafa yayıldı. Büyük İskender de bunu duydu. Sonra bu genci Babil'e getirtip, Poseidon Tapınağı'na rahip yaptı. M. Ö. üçüncü yüzyıl sikkelerinde Hermias ve yunus balığı motifi yer almıştır.

Bir başka öyküye göre ise; denizde gençler yıkanıp eğlenirlerken bir yunus balığı Hermias'ı sırtına alarak ortadan kaybolur. Günlerce Hermias'ı bulamazlar. Kent halkı yasa bürünür. Derken birgün bir denizci Hermias'ı yunusun üzerinde gördüğünü söyler. Daha sonra bir çok kişi aynı şeyi söylerler. Aradan epeyce zaman geçer. Bir sabah uyanan Iasoslular Gimnazyumda Hermisas'ın ve yanında yatan yunusun cesediyle karşılaşırlar. Neden nasıl öldükleri belli değildir ama iki can dostu ölümlerinde bile biribirlerini terketmemişlerdir.

Yunus balığı üzerinde çocuk/Eros motifi Antik çağda çok sevilen bir motiftir. Genellikle çeşme olarak kullanılmıştır.

Gümüş Hellenistik Sikke. Muharrem Kayhan Kolleksiyonu. M.Ö. 3.yy.

HYPSIKREON

Milet'te yaşayan Hypsikreon adlı bir adamın, Naksos Adası'nda Promedon adında bir dostu vardı. Bu adam bir gün, konuk olarak Milet'e geldi. Konuk olduğu evin hanımı Neere, adadan gelen bu adama aşık oldu. Adamı yoldan çıkarmak için her yolu denedi, ama konuk adam ekmeğini yediği dostuna ihanet etmedi ve kadını ret etti.

Bir müddet sonra Promedon, adasına döndü. Kadın da arkasından gitti. Derler ki; sonunda Milet ile Naksos bu yüzden savaşa tutuştular.

Vazo Resmi

IASOSLU İHTİYAR

Kuruluşunda Milet'in yardım ettiği bu nedenle İyon özellikleri taşıyan Iasos Kenti'ne (bugünkü Kıyıkışlacık) bir gün bir müzisyen gelmişti. Tiyatroda konser veriyordu. Tam bu sırada bir çan çalmaya başladı. O zaman Iasos'da bir gelenek vardı. Balık pazarına balık geldiği zaman böyle çan çalardı. Herkes konseri bırakıp balık pazarına koştu. Bir tek kişi kalmıştı. Yaşlı bir adam. Sanatçı bu işe çok bozulmuştu, ama yine de bir kişi var diyerek ona yanaştı. *"Sizi tebrik ederim. Sanattan anlayan bir tek siz varmışsınız Herkes balık pazarına koştu, ama siz gitmediniz çok teşekkür ederim."* dedi. Yaşlı adam *"Ne balık mı gelmiş? kulaklarım ağır işitir de duymamışım, hemen koşayım."* diyerek o da ayrılmış.

Balıkçı. M.Ö. 4.yy. Vazo Resmi. İtalya

KHIOSLULARIN SONU

Lade Deniz Savaşı'nda Miletliler'in yanında kahramanca savaşan Khioslular (Sakız Adası) savaşın yenilgiyle bitmesi üzerine, Persler tarafından kovalanmaya başladılar. Kaçan Khioslular, Mykale (Samsun) Dağı eteklerinde gemilerini karaya oturtup, uzun ve zorlu bir kara yolculuğuna başladılar.

Efes topraklarına vardıklarında gece olmuştu. Efes'li kadınlar ise, sadece kadınların katıldığı ve Demeter adına yapılan **"Thesmophoria"** adlı töreni yapıyorlardı. Uzaktaki Efesli erkekler bir anda kalabalık, eli silahlı Khiosluları görünce, onları kadınlarını kaçırmaya gelen haydutlar sandılar. Üzerlerine atılıp hepsini kılıçtan geçirdiler. Kurtulan olmadı.

Deniz savaşında kahramanca döğüşenlerin sonu işte böyle kötü oldu.

Savaş Gemisi. Vazo resmi. M.Ö. VI.yy.

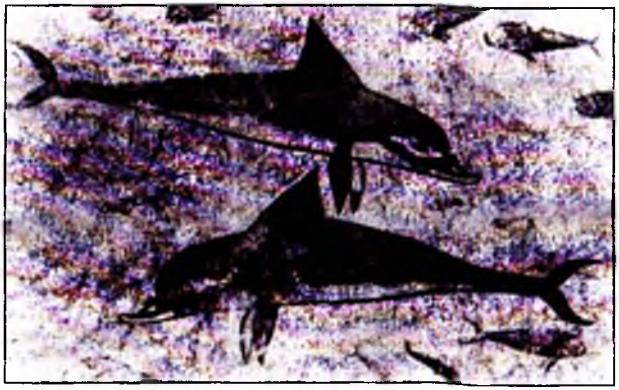
KOERANOS ve YUNUS BALIĞI

Milet'te Koeranos adında bir adam yaşardı. Çok iyi kalpli bu adam bir gün limanda dolaşırken, balıkçıların bir yavru yunus balığı yakaladıklarını gördü. Yeni yakalanan yavru henüz canlı idi. Ölmesine razı olamazdı. Hemen pazarlık bile etmeden onu satın aldı. Sonra öperek suya bıraktı. Yunuscuk suda kayboldu gitti.

Bir zaman sonra Koeranos, bir iş için deniz yolculuğuna çıktı. Yolda gemi fırtınaya tutuldu. Azgın dalgalara dayanamayan gemi battı. İnsanların çoğu öldü. Azgın dalgalarla bir müddet boğuşan Koeranos, kendisini deniz tanrısı Poseidon'un bile kurtaramayacağını düşünerek kendini bıraktı. Kendine geldiğinde kıyıda olduğunu, ilerideki yunus balıklarından da kurtarıcılarının yunuslar olduğunu anladı. Evet onu yunus balıkları kıyıya çıkarıp, kurtarmışlardı.

Aradan yıllar geçti. Her ölümlü gibi Koeranos da bir gün hayata gözlerini yumdu. Gerekli törenlerden sonra cenaze alayı Milet'in güneyinde bulunan mezarlığa doğru yola koyuldu. O zamanlar tiyatronun önü deniz idi ve liman vardı. Cenaze alayı yavaş, yavaş deniz kıyısında ilerlerken bütün insanlar donup kaldılar. Kalabalık bir yunus balığı sürüsü sessizce, kıyıdan onları takip ediyordu.

Minik yunus, kendine yapılan iyiliği unutmamıştı. *"İyilik yap, denize at. Balık bilmese, Halik bilir."* diye güzel bir atasözümüz vardır. Bu hikayeye göre demek ki bazen balıklarda iyiliği biliyorlarmış.

Yunus Balıkları Knossos Sarayı. M.Ö.2000

KYMELİLER

Kyme, İzmir, Aliağa, Nemrut Kale yakınında yer alan antik bir kenttir. Bir gün onlara Pers'lerden kaçan Paktyas isimli bir Lidya'lı sığmdı. Pers'ler Onu istediler. Kymeliler sığınmacıyı Pers'lere verip vermeme konusunda Didyma Apollon Tapınağı'na danıştılar. Yanıt *"Teslim edin."* idi. Bir yanlışlık var deyip, aralarından Aristodikos adlı birini seçerek yeniden Didim'e gönderdiler.

Aristodikos, tapınağa giderek yeniden sordu. Aldığı yanıt aynı idi. Bunun üzerine; tapınağın etrafını dolaşarak bütün kuşları kaçırttı. Hatta küçük kuş yavrularını dahi korkuttu. Bunun üzerine tapınağın derinliklerinden bir ses işitti. *"Hey, sen, ey, insanların en dinsizi, ne yapıyorsun? Tapınağ'na sığınanları neden kaçırtıyorsun?"* Bunun üzerine Aristodikos *"Ey efendim, sen kendine sığınanları bak nasıl koruyorsun. Bize sığınanı ise teslim etmemizi söylüyorsun."* dedi. Ses, *"Evet öyle diyorum. Günaha girip yok olasınız ve bir daha kendinize sığınanları teslim edelim mi diye sormayasınız diye söylüyorum."* dedi.

Sonuçta Kymeliler sığınmacıyı teslim etmediler. Onu bir başka şehre gönderdiler.

Didim Apollon Tapınağı (Foto: S. Tulay)

KYROS'UN ÖYKÜSÜ

Persler Lidyalıları yenince, içlerinde Milet'in de bulunduğu bazı İyon ve Aiol kentleri Pers Kralı Kyros'a gidip, anlaşma yapmak istediler. Kral onlara, daha önce haber göndererek Lidyahlardan vazgeçmelerini istediğini, ama onların bu isteğini kabul etmediklerini söyledi ve Onlara şu öyküyü anlattı.

Bir zamanlar bir adam deniz kıyısında dolaşırken, denizde bir sürü balık gördü. Hemen flütünü çıkarıp çalmaya başladı. Balıklardan flütün nağmelerine uyarak karaya gelmelerini istiyordu. Balıklar ise hiç oralı olmadılar. Bunun üzerine adam bir balık ağı getirip hepsini yakaladı. Kumsalın üstünde balıklar can havliyle zıplamaya başladılar. Adam *"Oynaya, oynaya gelin diye o kadar flüt çaldım, hiç oralı olmadınız. Şimdi oynamanız boşuna ."* dedi.

Kral bu öyküyü anlattıktan sonra, *"Sizler de bu öyküdeki balıklar gibisiniz."* demiş ve sadece Milet Kenti ile anlaşma yapmış.

Vazo Resmi

MAİANDROS'UN DAVA EDİLMESİ

Maiandros, Büyük Menderes Nehiri'nin antik ismi ve bu Nehir'in Tanrısı'na verilen isimdir. Okeanos ile Tethys'in oğlu sayılır. Antik Çağ'da nehirler şahıslandırılıyor, tanrı olarak kabul ediliyor ve genellikle yan yatan erkek şeklinde tanımlanıyorlardı. Nehir büyük ise uzun saçlı ve sakallı olarak gösteriliyordu. Nehir tanrıları, içinde çeşitli meyvelerin dolup taştığı bereket boynuzu ve amfora tutar şekilde tanımlanıyorlardı. Amforanın duruş şeklinden ise nehirin sularının nasıl aktığı hakkında bilgi edinmek mümkündür. (Amfora eğik ise hızlı, yatık ise normal, amfora dik ise suların yavaş aktığı anlaşılır.)

Büyük Menderes, bugün olduğu gibi eskiden de çevresine bolluk ve bereket getiriyordu. Ama bazen de taşıp tarlaları su altında bırakarak zarara yol açabiliyordu. Böyle bir zamanda zarara uğrayan Milet Kenti'nde yaşayanlar, Menderes Nehir Tanrısı Maiandros'u dava ettiler. Sonuçta Maiandros davayı kaybetti ve tazminat ödemeye mahkum oldu. Rahipler tapınaktaki paradan halkın zararını karşıladılar.

Maiandros heykeli. M.S. 2.yy. Milet Faustina Hamamı'ndan Milet Müzesi. Orjinali Müzede, kopyası hamamdadır. (Foto: S. Tulay)

MARSYAS

Bu öyküyü Menderes Nehiri ile ve yakın çevredeki Marsyas (Çine) Çayı ile ilintili olması nedeniyle aldım. Bu konuda iki görüş vardır. Birisi kastedilen Marsyas çayının Çine Çay'ı olduğu, diğerinin ise, Menderes nehirine katılan Kataraktes olduğudur. Ama sonuçta bu öykü Menderes ve Batı Anadolu ile ilgilidir.

Marsyas, Menderes nehirinin doğduğu yörede olan Kelainai Kenti'nde doğmuştur. Kamıştan yapmış olduğu flüde/kavalla öylesine güzel ezgiler çıkarıyordu ki onu dinleyenler kendinden geçiyorlardı. Marsyas, Anadolu'da kent, kent kasaba, kasaba dolaşıp sanatını icra etmeye başladı. Birgün, yolu Nysa Kent'i yakınlarına düştü. Orada karşılaştığı Müzik tanrısı Apollon, *"Hele çal bakalım şu kavalını da dinleyelim. Nasıl çalıyormuşsun? İstersen bir de yarışalım."* demiş. Marsyas kabul etmiş. Frigya Kralı Midas ve Apollon'un ilham perileri Müzler hakem olmuşlar. Apollon lirini bir iki tıngırdatmış. Sonra sıra Marsyas'a gelmiş. O ise kavalını üflemeye bir başlamış ki... Esen yel bile durmuş. Tüm canlılar neredeyse nefes almadan dinliyorlarmış. Apollon şaşalamış, bozulmuş. Olacak iş değilmiş bu. Lirini geçmiş, bu hiçbir şeye benzemeyen kamıştan yapılan kaval. Yarışmanın sonunda Müzler Apollon'u birinci ilan etmişler. Midas ise Marsyas'ın kazandığını söylemiş. Doğrusu da oymuş. Esasında. Apollon da biliyormuş kaybettiğini. Ama hazmediyormuş.

Marsyas'ın cezası canlı, canlı derinin yüzülmesi olmuş. Midas'ın kulakları da eşek kulaklarına çevrilmiş. Derler ki; esasında bir Anadolu Tanrısı olan Apollon'un, Yunan Tanrısı olduktan sonra böyle huyu değişti, gaddarlaştı.

Bence de bu yarışı Apollon kaybetmiştir. Binlerce yıldır Anadolu'nun her köşesinde kaval çalınır durur. Ben hiç lir çalan çoban görmedim. Siz gördünüz mü?

Marsyas, Apollon, Midas

MİLET'İN BAŞINA GELECEKLER

Argoslular, Kentlerinin kuruluşu için Delfi Apollon Tapınağı'na danıştılar. Onlara verilen yanıtın bir bölümü Milet ile ilgiliydi. Bilici şöyle diyordu:

"O zaman, Miletos, Ey belalar işçisi, o zaman
Birçokları için zengin bir şölen, parlak bir ganimet
Olacaksın, kadınların ele geçecek, uzun saçlıların
Ayaklarını yıkayacaklar ve Didyma, bizim
Tapınağımız, yabancı efendilerin malı olacak."

Bir müddet sonra kehanet doğru çıktı. Persler Milet'i işgal ettiler. Gerçekten Persler'in saçları uzundu. Erkekleri öldürüp, kadınları esir ettiler. Didim Apollon Tapınağı'nı yağmaladılar.

Delfi Tapınağında kehanet. Vazo Resmi

MİLET'İN ZAPTI

M. Ö. 495 yılında İyon Birliği ile Persler arasında yapılan Lade Deniz Savaşı sonunda, Persler Milet'in başını çektiği İyon Birliği donanmasını perişan ederek, galip geldiler ve birliğe mensup kentleri yakıp yıktılar, yağmaladılar. En çok zarara uğrayan kentlerin başında şüphesiz Milet vardı. Milet'in zapt edilmesi ve yağmaya uğraması, müttefikler ve diğer kentler arasında büyük üzüntüye neden oldu.

Atinalı drama yazarı Phrynikhos'un yazmış olduğu, **"Miletos'un Dareios Tarafından Zaptı"** adlı oyun, Atina'da oynandığı zaman, büyük bir üzüntüye neden oldu. İnsanlar gözyaşlarına boğuldular. Halkın ayaklanmasından korkan yöneticiler çareyi oyunu yasaklamakta buldular. Oyunun yazarını da bin Drahmi gibi büyük bir para cezasına çarptırdılar.

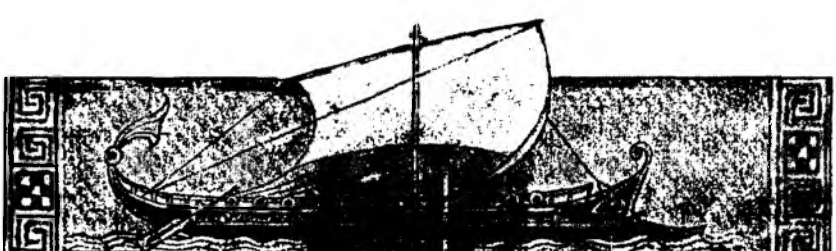

MİLETLİ ADAM'IN EMANETİ

Sparta'da Glaukos adında bir adam vardı. Çok doğru bir adamdı. Bir gün Sparta'ya Onun yanına Milet'ten bir adam geldi. *"Ben Milet'liyim. Senin doğruluğun İyonya'ya değin geldi. İyonya tehlikelerle dolu. Servetimin yarısını gümüşe çevirip, tamamını sana getirdim. Şimdi sana vereceğim şu madalyonun yarısını getirene bu gümüşleri teslim et"* dedi ve ayrıldı. Aradan yıllar geçti. Adamın çocukları gümüşleri almak için Glaukos'un yanına gidip, emaneti istediler. Glaukos, niyeti bozup, gümüşleri vermek istemedi. Aradan çok zaman geçtiğini, böyle bir şeyi hatırlamadığını söyledi. Miletliler çaresiz evlerine döndüler.

Glaukos, bu emanet gümüşlerin sahibi olup olmayacağı konusunda biliciye danıştı. Bilici doğru olması gerektiğini, doğru adamın ulusuna onur kazandıracağını söyledi. Çok pişman olan adam tanrılara yalvararak, bağışlanmasını istedi.

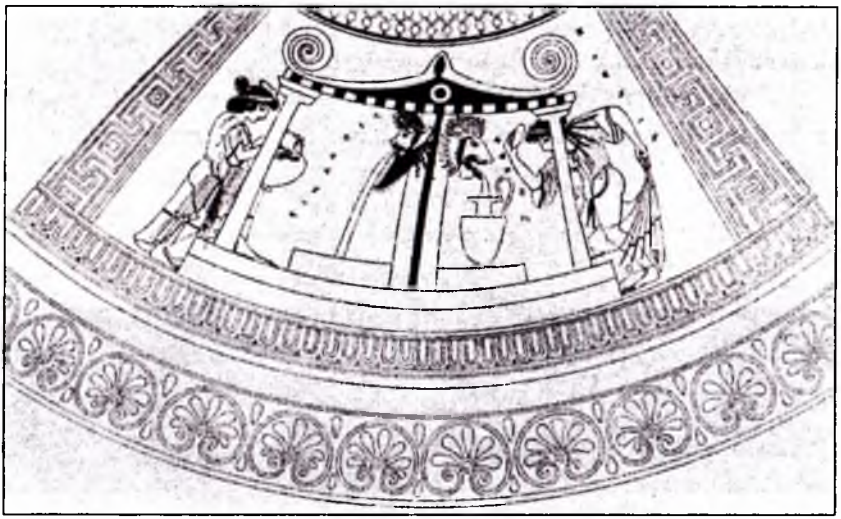
Miletliler'i çağırarak gümüşlerini teslim etti. Fakat, cezadan kurtulamadı. Emanete hıyanetlik etmişti. Soyu devam etmedi. Unutuldu gitti.

MİLETLİ KADINLAR

Herodot'a göre Milet'te göçlerden önce, yerli halk olan Karyalılar yaşıyorlardı. Göç için Milet'e gelenler, erkekleri öldürüp, kadın ve kızlarla evlendiler. Bu olaydan sonra Miletli Kadınlar ise kocaları ile asla sofraya oturmadılar, isimlerini ağızlarına almadılar. Bu gelenek kuşaktan kuşağa geçti.

Anadolu'nun Doğu yörelerinde bazı yerlerde kadınlar, kocaları ile sofraya oturmazlar. Kocalarına isimleri ile hitap etmezler. Çünkü ayıp kabul edilir. Acaba bu geleneğin Milet ile bir ilgisi olabilir mi? Yoksa bu eski bir Anadolu geleneği midir?.

Çeşmede Kadınlar. Vazo resmi

PRIENELİ BALIKÇILAR

Priene Antik kenti'ni gezerken agoranın bitişiğinde et ve balık pazarını görürsünüz. Antik çağda burada taze balık ve et satılıyordu. O çağda pazardaki düzeni sağlayan "Agoranomos" adlı pazar yöneticileri vardı. Bunlardan birisi, pazardaki balık satıcılarının balıkları sık, sık sulamalarını yasak etmişti. Herhalde balıkların taze olup olmadığını herkes anlasın diye.

Balıkçılar bu işten rahatsız idiler. Ama kısa zamanda işin kolayını buldular. Gerektiği zamanlarda, sırayla sıcaktan bayılma numarası yapıyorlar, arkadaşları ise bayılana hemen su kovası ile müdahale ediyorlardı. Tabii suyun çok az kısmı yalandan bayılana, geriye kalanı balıkların üstüne!

Priene antik kentinden genel görünüş. (Foto: S. Tulay)

PRİENE'Lİ BİAS

Bias. Vatikan Müzesi

Bias M. Ö. 620- 550 yılları arasında yaşamış Priene'li bir filozof olup, Teutames'in oğludur. Antik çağın yedi bilgesinden birisidir. Çok kuvvetli bir hukukçudur. Hipponaks "davaların savunulmasında Priene'li Bias'tan daha kuvvetli olmalı." diyerek Onun kuvvetli bir hukukçu olduğunu vurgulamıştır. Bias'ın ünü bütün Dünya'ya yayılmıştı. "Çoğunluk kötüdür." Sözü meşhurdur.

Bir gün, Mısır Kralı Ona . cezaya çarptırılmış suçlu bir adamı gönderip, en kötü yerini kestirerek, cezalandırmasını ve sonra geri göndermesini istedi. Bias, suçlunun dilini kestirip, geri gönderdi.

PRIENE'Lİ BİAS VE KROISOS

Kroisos (Karun) Lidya Kralı olunca; Anadolu'daki bütün kentleri kendine bağladı. Tüm Ege Adalarını da kendine bağlamak üzere gemi yapımına karar verdi. Tam bu sıralarda Prieneli Bias Sardes'e (Salihli) gitti. Kral Ona bazı şeyler sordu. Bias, Adalıların on bin at yetiştirmeye başladıklarını bunlarla Lidya'ya saldıracaklarını söyledi. Bu söz üzerine Kral hem şaşırdı, hem de güldü. Bias, *"Kralım, siz Adalıların on bin at yetiştirip size saldıracaklarına şaşırıyor ve gülüyorsunuz. Ama onlar da sizin gemi yapmanıza gülüyorlar ve sizi bekliyorlar."* dedi.

Kafası karışan Kroisos gemi yapmaktan ve Adalara saldırmaktan vazgeçti.

Lidya'ya gidenlerden birisinin de Midıllili Pittakos olduğu söylenirse de zaman yönünden Brias'ın gittiği kesin gibidir.

Kroisos'un yakılması. Vazo resmi

PRIENELİLERİN DÜRÜSTLÜĞÜ

Kappadokya Kralı Orophernes, Priene'ye binlerce kilo gümüş karşılığı olan servetini emanet olarak teslim etmişti. Rakibi V. Ariarathes, Pergamon Kralı II. Attalos'la birlikte olup Onu tahtan indirdi. Priene'den de gümüşleri istedi .

Prieneliler, emaneti ancak sahibine verebileceklerini söyleyerek teklifi ret ettiler. Sonunda Priene işgal edilerek talan edildi. Bütün bunlara karşın, gümüşleri geri vermediler. İşgal üzerine Şehir halkı, Roma'dan yardım istedi. Roma, dürüst Priene'den yana oldu.

Bir müddet sonra emanetini geri alan Orophernes, Prieneliler'in bu tutumlarına karşılık kentin imarı için büyük yardımda bulundu.

Priene kenti genel görünüm

SARPEDON

Zeus ile Europe'nin oğlu ve Girit'in efsanevi kralı Minos'un ve Rhadamanthys'in kardeşi olan Sarpedon, mitologistler tarafından bir kaç şekilde anlatılır. Bunlardan birisi şöyledir; Sarpedon, Girit'ten Anadolu'ya gelmiş, Likya bölgesine yerleşmiştir.

Troia Savaşı'nda büyük kahramanlıklar göstermiştir. Likya'lı bu kahraman Savaşta öldükten sonra tanrılar tarafından layık olduğu şekilde değerlendirilmiştir.

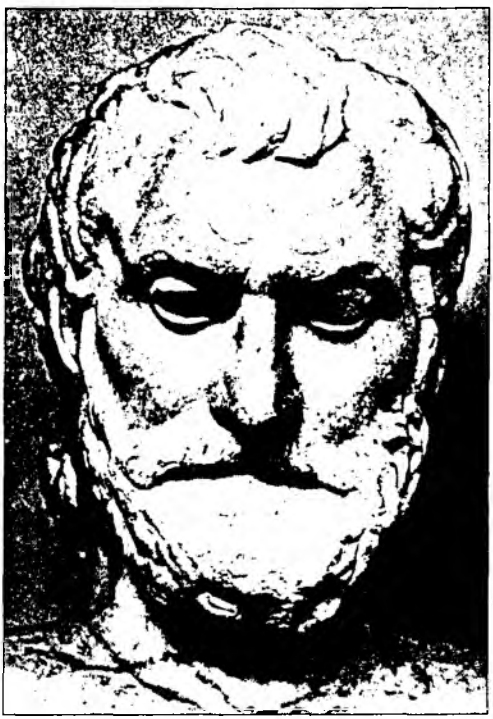
İkinci görüş olarak; Sarpedon'un Milet'in kuruluşunda adı geçer. Girit'te kardeşi Minos ile taht yüzünden anlaşmazlığa düşer ve Miletos ile birlikte Anadolu'ya geçerek Milet kentini kurar.

Sarpedon'un taşınması. Vazo resmi

THALES ve KÖLE KIZ

Ünlü filozof Thales Milet'lidir. M. Ö. 625-545 yılları arasında yaşamıştır. Hexamyes ve Kleobouli'nin oğludur. Dünyada ilk kez güneş tutulmasını zamanından önce tespit eden kişidir. 28 Mayıs M. Ö. 585 de meydana gelen güneş tutulmasını çok önceden hesaplamıştır. Mısır'daki piramitlerin yüksekliklerini ölçen de odur. Bir çok filozof yetiştirmiş ve pozitif bilimlerin temellerinin atıldığı, Milet Okulu'nun kuruculuğunu yapmıştır.

Thales. Vatikan Müzesi

Thales, bir gece gözü yıldızlarda düşüne, düşüne giderken, bir çukuru görmez ve içine düşer. O sırada oradan bulunmakta olan Trakyalı köle bir kız, kahkahalarla güler. Sinirlenen Thales, kıza niçin güldüğünü sorar. Kız, *"Sana gülüyorum ey Thales, gökyüzünde olacakları biliyorsun ama ayaklarının dibini göremiyorsun."* der.

THALES'İN ZENGİN OLMASI

Gökyüzünde olacakları çok iyi bilen Thales, O yıl zeytinlerin çok olacağını tahmin ederek, bütün zeytinyağı işliklerini kiraladı.

Gerçekten o yıl zeytin çok bol oldu. Thales, işlikler sayesinde çok para kazandı. Bunda amacının para kazanmak değil, filozofların da isterlerse zengin olabileceklerini göstermek olduğu söylenir.

Zeytin yağı çıkarılması. Vazo resmi

THRASYBULOS'UN KURNAZLIĞI

Lidyalılar'ın Milet'i işgalleri sırasında, onikinci yılda askerler ekinleri ateşe verdiler. Genişleyen yangın bugün Ak-Yeniköy yakınında bulunan Assesos Athena Tapınağı'na sıçradı ve tapınak yanarak kül oldu. Ordu Sardes'e dönünce Alyattes hastalandı. Bir türlü iyileşemiyordu. Sonunda biliciler, yanan tapınağın yerine yenisini yaptırması gerektiğini, yoksa iyileşmeyeceğini bildirdiler.

Lidya'dan tapınağın yapımının bitimine kadar, barış için Milet'e elçiler gönderildi. Bunu haber alan Milet Tiran'ı Thrasybulos, bir kurnazlığa başvurdu. Kentte kendisinin dahil ne kadar buğday varsa, hepsini agoraya yığdırdı. Sonra büyük bir şenlik düzenledi. Lidyalı elçiler geldiklerinde, herkesin yiyip içerek eğlendiklerini, büyük bir bolluğun olduğunu gördüler. Lidya'da ise, dönüşlerinde herkes Milet'ten kıtlık haberini getireceklerini sanıyorlardı, Ama onlar tam aksini büyük bir bolluğun olduğunu söylüyorlardı.

Sonuçta; savaş bitti, barış yapıldı. Yanan tapınağın yerine iki tapınak inşa edildi. Alyattes, tekrar eski sağlığına kavuştu.

III. SÖZLÜK

APOLLON TAPINAĞI : Didim İlçesi, Hisar Mahallesi'nde yer alır. Efes Artemis Tapınağı ve Samos Adası'ndaki Hera Tapınağı'ndan sonra antik dünyanın üçüncü büyük tapınağıdır. Hiç bir zaman tamamlanamamıştır. Antik Çağ'ın en önemli bilicilik merkezlerinden birisidir. Kutsal bir yolla Milet'e bağlı idi.

BİLİCİLİK : Kehanet. Gelecekte olacaklan görme, bilme. Orakl olarak da adlandırılır.

BRANKHİD HEYKELLERİ : Didyma'da kutsal yolun sağında ve solunda sıralanmış olarak duran, Brankhos'un soyundan gelen rahip ve rahibelere ait, oturur şekilde tanımlanan heykeller. Arkaik döneme ait bu heykeller, Milet, İstanbul Arkeoloji, British Museum, Berlin ve Louvre Müzelerine dağılmış durumdadır.

DİDİM : 1991 yılında ilçe olmuştur. Bir ara ismi Yenihisar olarak değiştirilmişse de sonradan bu yanlıştan dönülmüştür. İsmi Didyma, Didymaion'dan gelir. Daha sonraki dönemlerde adı Hieronda, Rum'ların yaşadığı dönemde Yeronda, Yoran olarak değişmiştir. Cumhuriyet Dönemin'de Didim olmuştur.

İYONYA : Foça ile Didim arasında kalan bölgeye Antik Çağ'da verilen isim. Didim Tek Ağaç Burnu'ndaki Poseidon Sunağı bu bölgenin sınırı idi. Buradan itibaren Karya Bölgesi başlıyordu.

MEANDER : Geometrik kıvnmlar yapan şerit biçimindeki bezeme. Şeklini Menderes Nehiri'nden almıştır. Antik Çağ'da çok sevilen bir motiftir.

MEDUSA : Kötü yürekli üç kızkardeşten birisi. Saçları yılan şeklinde idi. Yüzüne bakan insanlar taş oluyorlardı. Antik Çağ'da çok kullanılan motiflerden birisidir. Tapınak alınlıklarından lahitlere değin hemen her yerde kullanılmıştır. Didim Apollon Tapınağı'ndaki Medusa en güzel tanımlananlardan birisidir.

MENDERES NEHİRİ : Öykülerde konu edilen nehir Büyük Menderes Nehiri'dir. Antik ismi Maiandros olan bu nehir, Afyon- Dinar yakınlanndan doğar, Milet yakınında denize dökülür. Bugün "Söke Ovası " olarak bilinen yer eskiden deniz idi. Zamanla nehir tarafından doldurularak ova haline gelmiştir. Liman kenti olan Milet, bugün denizden on kilometre uzakta kalmıştır.

MİLET : Didim İlçesi, Balat Köyü yakınında yer alan Antik Çağ'ın en ünlü liman kentlerinden birisi. Tarihte yetiştirdiği ünlü bilim adamları nedeniyle "filozoflar kenti " olarak ünlenmiştir. Pozitif bilimlerin temelinin atıldığı yerdir. Thales, Anaksimenes, Anaksimandros, Hippodamos, İsidoros bu ünlülerden sadece bir kaçıdır. Milet, doksandan fazla kent kurmuştur. Bu nedenle "kentler kuran kent" da olarak adlandınlır. Anadolu'da ilk sikke basan kentlerin başında gelir.

PEGASOS : Ünlü kahraman Perseus'un başını kestiği Medusa'nm kanından doğan, kanatlı uçan at.

PRIENE : Söke İlçesi, Güllübahçe Kasabası içinde yer alan Helenistik Çağ kentlerinden en ünlülerinden birisi. "Anadolu'nun Pompeisi " olarak adlandırılır. Ünlü Bilgin Bias ve Mimar Hermogenes bu kentlidirler. İyon birliğinin merkezi Panionion'un yönetimi Priene'ye aitti.

THESMOPHORİA TÖRENİ : Tannça Demeter'e adanmış olan bu özel törene sadece evli kadınlar katılabiliyordu. Bolluk, bereket için yapılan bu törenlerde kadınlar toprağa et ve buğday taneleri saçarlar, nar yerler ve yeşil dallarla kendilerini kırbaçlarlardı.

TİRAN : Kent Yöneticisi. Genellikle bir kentte zorbalıkla yönetime geçen kişilere bu ad verilir:

YEDİ BİLGE : Antik Çağ'da bilim hayatına yön verdiği kabul edilen yedi filozofa verilen isim. Bunlar; Milet'li Thales, Priene'li Bias, Atina'lı Solon, Midilli'li Pittakos, Sparta'lı Khilon, Rodos'lu Kleobulos ve Korinthos'lu Periandros'tur.

IV. SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

Bean, G. E., Aegean Turkey, London, 1979.

Bean, G. E., *Turkey Beyond the Maeander, London*, 1980.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C. XVI, İstanbul.

Can, Ş., Klasik Yunan Mitolojisi, İstanbul, 1970.

Cömert, B., Mitoloji ve İkonografi, Ankara, 1980.

Erhat, E., Mitoloji Sözlüğü, İstanbul, 1992.

Estin. C. -Laporte, H., Yunan ve Roma Mitolojisi, Çev. Musa Eren, İstanbul, 2003.

Fleld, D. M., Dle Mythologie der Griechen Und Römer, England, 1977.,

Fınk, G. , Antik Mitolojide Kim Kimdir, Çev. Ümit Öztürk, İstanbul, 1995.

Gılgameş Destanı, Çev. Mustafa Ramazanoğlu, İstanbul, 1993.

Gökovalı, Ş., Mythologia (Söylencebilim) ve Anadolu Söylenceleri, İzmir, 1990.

Grant, M. -Hazel, J., Lexion der Antiken Mythen und Gestalten, München, 1989.

Greaves, A. M., Miletos Bir Tarih, Çev. Hüseyin Çınar, İstanbul, 2003.

Herodotos., Herodot Tarihi, Çev. Müntekim Ökmen, İstanbul, 1973.

Hesiodos Eseri ve Kaynakları, Çev. Sabahattin Eyüboğlu-Azra Erhat, Ankara, 1977.

Kabaağaçlı, C. Ş., (Halikarnas Balıkçısı)., Anadolu Tanrıları, İstanbul, 1975.

Kabaağaçlı, C. Ş., Anadolunun Sesi, İstanbul, 1982.

Kabaağaçlı, C. Ş., Hey Koca Yurt, İstanbul, 1972.

Mitolojiler Sözlüğü, C. I-II, Ankara, 2000.

Samsatlı Lukianos, Seçme Yazılar (Mitoloji Üzerine), Çev. Nurullah Ataç, İstanbul, 1992.

Seyidoğlu, B., *Mitoloji-metinler-tahliller, Kayseri*, 1995.

Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika XIV), Çev. Adnan Pekman, İstanbul, 1993.

Sözen. M. -Tanyeli, U., Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1992.

Tulay, A. S., Numismatik Anahtarı, İstanbul, 2001.

Tulay, A. S., "Antik Çağda Milet'li Ünlüler, "Milet Müzesi Yıllığı (1999), Söke, 2000.

Tulay, A. S., " Filozoflar kenti Milet, "Skylife, S. 207, 2000, s. 178.

Tulay, A. S. -Akat, H., Zamanın Öyküsü, Söke, 1999.

Uraz, M. , Küçük Mitoloji, İstanbul, "t. y."

Bias ve Thales. Vatikan Müzesi.

AHMET SEMİH TULAY :

Erciş (Van) doğumlu olup, ilk-orta ve lise öğrenimini Denizli'de tamamladı. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü mezunudur. Kütahya, Efes müzelerinde uzmanlık, Kütahya, Diyarbakır müzelerinde müdür yardımcılığı ve Afrodisias, Milet, Kırşehir müzelerinde müze müdürlüğü görevlerinde bulundu. Türkiye'nin değişik yerlerindeki kazılarda bakanlık temsilciliği, kurtarma kazılarına başkanlık yaptı.

Aphrodisias (1988-1989), Afrodisias Müze Rehberi (1988), Didyma-Miletus-Priene (1995), Nemrut-Kommagene (2000), Genel Nümizmatik Sözlüğü (2001) adlı kitapları yayınlandı. Ortak yazarlı olarak, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan (1981-1982), Aphrodisias Capitale de la sculpture de Carie (1986), Zamanın Öyküsü (1999-2000-2001) ve Didyma-Miletos-Priene (2000) adlı kitapları vardır. Eski eser Yağması adlı kitabı basım aşamasındadır.

Türk Arkeoloji Dergisi, Milet Müzesi Yıllığı, Turing, Skylife, Basının Sesi, Cockpit, Afrodisias, Aydın Kültür Sanat Bülteni gibi dergilerde otuzdan fazla bilimsel makale, tanıtım yazısı yayınlandı. Ayrıca çeşitli gazetelere müzecilik, eski eser v.s. konularında köşe yazıları yazdı. Milet Müzesi Yıllığı'nı yayına hazırladı. Müzecilik, eski eserler ve özellikle eski eser kaçakçılığı konusunda çeşitli yerlerde konferanslar verdi, seminerlere katıldı.

Lise yıllarında yazdığı oyunları sahneye konan, ve iki sergi açan S. Tulay amatör fotoğrafçılıkla ilgilenmektedir.

ISBN 975-98467-0-5